

SLOVENSKI IZSELJENCI V DEŽELI KAVBOJEV

Večina ljudi še nikoli ni slišala za zvezno državo Wyoming v Združenih državah Amerike. Vendar je zelo dobro znana slovenskim izseljencem v Severni Ameriki pred I. svetovno vojno in po njej. Država Wyoming je sedma po velikosti in skoraj na zadnjem mestu po prebivalstvu. Samo država Aljaska ima manj prebivalcev, kot jih ima država Wyoming. Ozemlje države Wyoming je približno takšno, kot je bila prejšnja cela Jugoslavija, ima pa samo okrog 500.000 prebivalcev. Država meji na Colorado, Utah, Idaho, Montano, Južno Dakoto in Nebraska. Glavno mesto je Cheyenne, ki se imenuje po indijanskem plemenu Cheyenne. Redko naseljena je država zato, ker se nahaja v centralnem delu Rocky Mountains (Skalnega gorovja) in ker zelo primanjkuje vode. Celotno ozemlje je v glavnem sama prerija. Skalno gorovje je 800 km širok pas, ki poteka od Aljaske do Mehiške meje. Vendar si ne smemo predstavljati gorovja v smislu slovenskih Alp. To je le visoka planota v višini približno 2100 m. Ime Wyoming pomeni v indijanskem jeziku – visoka planota. Vsa planota je prerija, poraščena le z nizkih grmičevjem, imenovanim divji pelin (ali sage brush). Država ima suha in vroča poletja ter suhe in zelo mrzle zime. Padavin je vedno premalo in zato ni drevja.

Država je zelo redko naseljena zaradi neugodne klime. Ima pa od vseh zveznih držav največja naravna bogastva, ki pa jih še ne izkoriščajo dovolj. Tukaj so največja nahajališča premoga, nafte in naravnega plina. Poleg tega pa se po prerijah te ogromne dežele pase okrog 2 milijona govedi in 4 milijone ovac. V preriji je tudi veliko prerijskih zajcev, ameriških antilop, jelenov in srn. Na severu države pa tudi velike črede bizonov, rjavih in črnih medvedov, grizlijev, kojotov, volkov, lisic itd. Veliko pa je povsod v preriji tudi majhnih smešnih prerijskih psov (prairie dogs). Zelo veliko je tudi še gorskih ovac (moutanin sheep). Največje črede jelenov v naravi so na svetu prav tu. Štejejo, da jih je še okrog tristo tisoč. Zato je že leta 1912 bilo uzakonjeno, da se ustanovi naravni park, kamor jih pride vsako zimo okrog dvanajst tisoč in jih tudi vso zimo krmijo. Pozimi je to največja turistična atrakcija, kamor prihajajo turisti iz vse države, da se nagledajo teh jelenov na enem kupu.

Na severu države je tudi znameniti Yelowstonski park, ki je približno velik kot pol Slovenije. Tam so tudi še največje črede bizonov, labodov in drugih redkih živali, pozimi pa se tja zateče tudi veliko kanadskih gosi, ki prezimijo na tem področju zaradi tople vode. Tukaj so znameniti gejziri z vročo vodo. Zato ni čudno, da je bil to prvi nacionalni park na svetu, ustanovljen že leta 1886.

V državi Wyoming je tudi še precej indijanskih rezervatov plemen Sioux, Comanche, Crows, Shoshoni, Cheyenne, Arapaho, Hopi itd.

Ta svet zahodno od reke Missouri je bil dolgo neraziskan in nenaseljen

z emigranti. Le Indijanci in redki lovci na kožuhovino ter skavti so tavalili po teh ogromnih planjavah. Zato se je ta del ozemlja Amerike imenoval »Indian teretorry« do konca prejšnjega stoletja, dokler ni država Wyoming postala ena od zveznih ameriških držav v letu 1890. Šele po ameriški državljanski vojni v letih 1861–1865 se je pričel prodor na zahod.

Že leta 1862 je ameriški kongres izglasoval, da se prične z gradnjo železnice od Chicaga do San Franciscu v Kaliforniji. Ustanovljena je bila družba The Union Pacific Railroad Company, ki je med leti 1865 in 1868 zgradila železnico preko Skalnega gorovja. Težavna gradnja železnice je bila predvsem čez Centralno gorovje, ker je bilo veliko pomanjkanje vode, pa tudi hrane. Vmes pa so indijanska plemena delala težave, predvsem zato, ker so z gradnjo železnice izginjale velike črede divjadi, ki so jo Indijanci rabili za hrano. Zato je velikokrat prihajalo tudi do znamenitih bitk med Indijanci in zvezno vojsko. Indijanska plemena so vodili znameniti poglavarji: Rain Face, Sitting Bull, Red Cloud in slavni Crazy Hors (Deževni Obraz, Sedeči Bik, Rdeči Oblak in Nori Konj). Vsa ta indijanska plemena Velike planote so bili le lovci in njihova glavna hrana so bili bizoni. Te velikanske črede pa so hitro izginjale z naselitvijo in z gradnjo železnice. Zato je bil upor Indijancev upravičen.

Na vseh prostorih, kjer sta se našla voda in premog skupaj, vse potrebno za železnico, so pričeli nastajati kampi in naselbine za delavce in za rudarje. Že pred gradnjo železnice je ameriška vojska poslala skavte, da so raziskovali teren in kartirali ter iskali premog. Vode je tukaj malo, je pa zadosti premoga. Tako je že v letih 1868, za časa gradnje železnice, nastala mala naselbina ob potoku Bitter Creek (Grenki potok), danes mesto, ki se imenuje Rock Springs (Skalni izviri).

Takoj za graditelji železnice so prihajali rudarji in drugi naseljenci, ker je železnica potrebovala premog. Za njimi pa takoj tudi trgovci, gostilničarji, pa tudi prostitutke in izobčenci. Tako je že leta 1870 imel kraj Rock Springs 177 ljudi, od katerih je bilo že 74 emigrantov, to je ljudi, ki so bili rojeni zunaj Amerike. V teh prvih letih so prihajali predvsem rudarji iz Anglije, Welsa in Škotske. Konec stoletja pa je kraj imel že 3406 prebivalcev, od teh

Slovenski dom v Rock Springsu v ZDA

že 80 % rojenih zunaj Amerike. Zelo veliko je bilo v mestu v začetku tudi Kitajcev, ki so delali v rudnikih do leta 1890. Leta 1888 pa je bil v mestu prvi rudarski štrajk in masaker Kitajcev. Potem je prišla vojska in napravila red, vendar se je v glavnem vsa kitajska skupnost po tem pokolu izselila.

Največji del emigrantov je pričel prihajati po letu 1890, posebno iz avstroogrskih dežel, Skandinavije ter Irske, posebno po veliki lakoti na Irskem konec prejšnjega stoletja.

Prebivalstvo je hitro naraščalo in največji razcvet je mesto doživelo tik pred in med 2. svetovno vojno ter takoj po njej. V mestu je takrat živel največ ljudi in 48 narodnosti. Do sredine petdesetih je mesto živel samo od premoga, železnice in malo od živinoreje, ker so v mestu bila največja nakladališča živine v vsej državi. V okolici mesta je bilo več večjih in manjših rudnikov. In takrat je mesto imelo 25.000 prebivalcev.

Po letu 1950 pa so pričeli zapirati rudnike, ki so postali nerentabilni, ker se je zmanjševalo povpraševanje po premogu. Železnice so se preusmerjale na nafto, mesta pa so pričeli ogrevati na plin. Mesto je pričelo počasi nazadovati, ljudje pa so se izseljevali. Tako je skoraj prišlo mesto v »ghost town«, mesto duhov. Po letu 1955 pa so pričeli iskati nafto in plin, ker so naraščale potrebe po tem. Raziskave so pokazale, da je v preriji v okolici precej nafte in naravnega plina. Pa vendar to ne bi rešilo mesta, če pri tem ne bi našli in odkrili v okolici mesta Rock Spring največjih nahajališč bele snovi – natrijevega hidrogenkarbonata ($\text{Nd}_2\text{CO}_3 \cdot \text{NaHCO}_3 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$), kar po domače imenujejo »trona«. Ta bela snov – prašek je kar na površini zemlje in se rabi za predelavo stekla in predvsem za pralne praške ter izdelavo drugih snovi. Tukaj v okolici so največja nahajališča na svetu. Današnji lastniki so predvsem Japonci, Nemci in Francozi, ki to snov pošiljajo po vsem svetu. Tako si je mesto opomoglo in je danes največje mesto na jugozahodu države Wyoming. Mesto ima veliko muzejev, veliko bolnico, college, letališče itd. Posebno college je zelo znan, zlasti za rudarstvo in živinorejo.

V ta konec Amerike so že konec prejšnjega stoletja pričeli prihajati tudi Slovenci. Največji val slovenskih izseljencev je prišel v Rock Springs med leti 1910 do 1. svetovne vojne in takoj po 1. svetovni vojni do leta 1924, ko je Amerika omejila priseljevanje. Tako je po podatkih že pred 1. svetovno vojno do leta 1914 v mestu živel približno 5000 ljudi, od teh največ Angležev 928, nato Italijanov (Tirolcev) 723 in kot tretja najmočnejša etnična skupina so bili prav Slovenci, ki jih je bilo že 685. Nato je bilo nekaj Čehov, Slovakov, Fincev, Skandinavcev, Hrvatov itd.

Večina slovenskih izseljencev je prihajalo v Rock Springs iz okolice Škofje Loke, Poljanske doline, Rovt in iz okoliških škofjeloških hribov. Nekaj je bilo Štajercev in Dolenjcev, predvsem iz Suhe krajine. Večina pa le iz Škofje Loke in Stare Loke. Zelo malo pa je bilo Gorenjcev in Kraševcev. Največji val teh izseljencev je prišel v ta kraj takoj po 1. svetovni vojni, v letih 1920 in 1921. Že po priimkih, ki pa so se zaradi lažje izgovarjave amerikanizirali, se vidi, odkod so prihajali Slovenci. To so bili: Porenta, Jugovic, Kalan, Pivk, Gosar, Mrak, Dolenc, Šifrer, Hafner, Oman, Kavčič, Volčič, Kržišnik itd. Originalni priimki so v glavnem zapisani samo še na prvih nagrobnikih na pokopališču. Danes so ta imena vsa amerikanizirana. Danes je od teh prvih, originalnih naseljencev, živih samo še 5 ali 6. Tukaj živi že četrti, peti ali celo že šesti rod teh slovenskih izseljencev.

Srečanje slovenskih izseljencev v Rock Springsu leta 1927

Prve slovenske priimke v mestu Rock Springs je zaslediti že konec prejšnjega stoletja. Znani so Žebre, Pivk, Žagar, Mehle. Posebno je znan Jože Pivk, ki je bil najprej znan traper – nastavljalet pasti in lovec na kožuhovino. Šele kasneje, ko je ostarel in imel družino, je pričel delati v rudniku, kjer je bilo le bolj zanesljivo delo kot pa lov po preriji na kožuharje. Ne ve pa se točno, ali so ti Slovenci prihajali naravnost v Rock Springs, ali pa iz držav Wisconsin, Illinois in Minesota, kamor so Slovenci najprej in v največjem številu prihajali, kjer so delali v rudnikih in v gozdovih.

Slovenci, ki so prihajali v Rock Springs, so bili predvsem reveži in neizobraženi, tako da so se vedno zaposlili le kot rudarji, ženske pa kot gospodinje, ki so imele na hrani in stanovanju samske moške. Ženske, ki so prihajale v Ameriko, so se običajno poročale takoj, ker je zelo primanjkovalo žensk in je bilo veliko samskih moških. Slovenci so bili zelo delavni, varčni in družabni. Ni bilo velikih trgovcev ali biznismenov. Bilo je nekaj malih krčmarjev, ki so imeli znane »salooone«, nekaj manjših rančerjev v okolici, nekaj malih trgovcev in krošnjarjev, ki so prodajali le Slovincem ter hodili od hiše do hiše. Nekaj Slovencev pa je bilo znanih, da so vzeli »home state«. To pomeni, da so zaprosili državo za kos zemlje, ki jo jim je država dala zastonj s pogojem, da so jo obdelovali najmanj pet let, in v tem času so morali dokazati, da se s to zemljo da preživeti. In šele po petih letih je bila

ta njihova, v nasprotnem primeru so jo izgubili. Tako so nastale farme in ranči. Tako je danes v preriji znan ranč, ki ima 3000 glav govedi, živina pa se pase na območju, kakršno je od Ljubljane do Jesenic. Seveda je zato potrebnih veliko kavbojev na konjih, ki so danes še prav taki, kot se jih vidi v filmih o »divjem zahodu«.

Šele naslednji rodovi so razvili večja podjetja, predvsem ranče in trgovine ter hotele itd. Najbolj znana pa je že leta 1914 bila v mestu mesarija Franca Gosarja. Imeli so svojo klavnico in mesarije. Pri njih so kupovali Slovenci, izdelovali pa so priljubljene krvavice in kranjske klobase. Pri njih je nastala znamenita kranjska klobasa, ki je še danes poznana v Ameriki, kot »Kronsky«. Dediči so kasneje prodali znamko in podjetje, ki je danes v tujih rokah. Bilo je tudi nekaj malih hotelirjev. Nasplošno pa so Slovenci bili le rudarji, ki so bili obilno obdarjeni z otroki, ki so živeli iz rok v usta. Rudniki so bili velikokrat zaprti, posebno poleti, bilo je veliko štrajkov, ki so trajali tudi več tednov ali celo mesecev. Zelo velikokrat je v rudnikih prihajalo tudi do velikih nesreč, kjer je bilo veliko ubitih in pohabljenih. Tudi veliko Slovencev. Ostajale so vdove z otroki, brez vseh dohodkov. Bila je revščina, da si je težko predstavljati.

Z izseljenci, ki so prihajali v ta kraj, so kmalu začeli nastajati tudi razni izobraževalni, pevski in športni klubi. Posebno Slovenci so se prav hitro organizirali in zbirali vsako soboto zvečer. Prirejali so koncerte, igrali in peli ter posebno v zimskem času so se radi zavrteli. Bilo je nekaj godcev s harmonikami, tako da je bilo veliko tudi pravih slovenskih plesov. Poleti pa so prirejali piknike v naravi.

Zato se je že po 1. svetovni vojni pokazala potreba po prostoru, kjer bi se Slovenci lahko zbirali. Že leta 1923 so Slovenci s prispevki postavili lep »Slovenski dom«, ki stoji še danes, takrat pa je bila to največja in najlepša stavba v mestu. Vsi Slovenci so bili člani tega društva in vsi lastniki. Ustanovilo se je več različnih društev, posvetnih in cerkvenih. Tako so se imenovali: Društvo Sv. Barbare, pa Društvo Sv. Jožefa, Marijino društvo itd. Imeli so tudi kar lepo knjižnico s slovenskimi knjigami, ki so jih dobivali iz Slovenije, ali pa iz Clevelanda, angleško tiskanih. Cleveland je takrat veljal za središče Slovencev v Ameriki. Posebno pozimi je društvo prirejalo tudi ples, kuharske tečaje, ženske pa so se zbirale pri branju knjig in ročnih delih. Imeli so tudi tečaje angleškega jezika in tečaje za pridobitev državljan-skih papirjev. Zelo kmalu so ustanovili tudi svoje delavske sindikate in strokovna društva.

Ker so Slovenci prihajali v Ameriko večinoma versko vzgojeni, se je kmalu pokazala potreba tudi po cerkvi in duhovniku. Že leta 1920 je iz Slovenije prišel mlad duhovnik, po imenu Šifrer, doma iz Stare Loke. Rodilo se je veliko otrok, poroke so se vrstile, pa tudi pogrebi. Duhovnik Šifrer je hitro organiziral prve maše v zasilni baraki. Ker je bil zelo podjeten, je kmalu nagovoril Slovence, da so začeli zbirati denar za novo cerkev. Že leta 1923 so pričeli z gradnjo in že v istem letu imeli maše v novi cerkvi, ki sicer še ni bila dograjena, vendar so nadaljevali naslednje leto. Bila pa je prva cerkev v mestu in ena največjih in najlepših še danes. Imenuje se po Cirilu in Metodu. Danes sta v mestu dve katoliški cerkvi. Ta cerkev je do pred nekaj leti vedno imela samo slovenske duhovnike. Zadnji je bil duhovnik Gnidovec, doma nekje na Dolenjskem, ki pa je prišel v Ameriko že po 2. svetovni vojni. Ko je umrl pred nekaj leti, so za njim prihajali tudi duhovniki

Prireditve v Slovenskem domu v Rock Springsu leta 1927

drugih narodnosti. Kljub majhnemu mestu je danes v mestu Rock Springs 23 različnih veroizpovedi, ki imajo svoje cerkve in prostore. Že po tem se vidi, kako mešana je ameriška družba. Vse veroizpovedi živijo med seboj v strpnosti in brez kakršnih koli težav.

Slovenci so se radi udeleževali tudi v raznih športih. Ker je v državi Wyoming zelo veliko konj (na vsakega prebivalca menda kar dva), saj konji živijo kar v preriji z drugo živino, so se radi pomerili tudi v veščinah rodea. Ta šport je tukaj najmanj tako popularen, kot je v Sloveniji smučanje ali nogomet. V mestu je od spomladi do jeseni mnogo tekmovanj v rodeu.

Velikanske planote in prerije s kavboji in čredami govedo so prav take, kot so prikazane v filmih o ameriškem zahodu. Tu je še veliko kavbojev in zato so nastajale tudi narodne in kavbojske pesmi in romance. In vsako leto je tu tudi festival »country« in kavbojskih pesmi in romanc, prav tako pa tudi plesov in rodeov.

Hitro naraščanje mesta je z železnico privabljalo poleg delavcev in rudarjev tudi veliko ljudi, ki so želeli na hitro obogateti, pa ljudi s sumljivo preteklostjo, delomrznežev, prostitutk in izobčencev. Najbolj znan je Kid Cassedy, imenovan »Buch«. Po njem je bil posnet znamenit film »Kid Cassedy«. Zanimivo je v toliko, ker legenda pripoveduje, da je bil za mesarja v mesnici Gosar in da je nato dobil vzdevek »Buch« – mesar. Ampak ker ni

vozovih potovale velikanske kolone pionirjev, izseljencev na zahod, posebno v času zlate mrzlice, v Kalifornijo. Še danes so vidne sledi teh vozov v preriji.

Posebno velik val priseljencev je pljusknil čez Rocky Moutains v letih, ko so odkrili zlato v Kaliforniji. Prav tako je tod mimo šla znamenita pot 23000 Mormonov, ki so se preganjani zaradi vere dvignili v St. Josephu v Missouriju in se napotili v hudi zimi čez gorovje Rocky Moutains na zahod, da so prišli do kraja, kjer so ustanovili današnjo državo Utah. Na kraj so prišli zdesetkani, več kot polovico jih je umrlo na poti od lakote, mraza in bolezni.

Po teh velikanskih planjavah so številni grobovi naseljencev, emigrantov, tragično pobitih Indijancev, pustolovcev, izobčencev in ljudi, ki so ustvarjali današnjo Ameriko. Resnična zgodovina »divjega zahoda« je malo drugačna, kot pa jo prikazujejo v filmih in romanih.

Viri

1. *The Union Pacific Railroad*
2. *Story of the Growth of Rock Springs*
3. *History of Wyoming*

Zusammenfassung

SLOWENISCHE AUSWANDERER IM LAND DER COWBOYS

Im Beitrag beschreibt die, aus Škofja Loka stammende, Autorin den Staat Wyoming in den USA, wo sie, sowie auch einige andere Slowenen, ihr zweites Heim gefunden hat. Viele unter ihnen stammen genauso aus dem Bereich von Škofja Loka. Die meisten kommen aus Stara Loka und aus der Umgebung von Škofja Loka, aus dem Poljane-Tal, Rovte, einige stammen aus Štajerska und Dolenjska, vor allem aus Suha krajina.

Die größte Auswandererwelle kam in diese Gegend Amerikas gleich nach dem ersten Weltkrieg, in den Jahren 1920 und 1921. Nach den Familiennamen, die zwar amerikanisiert werden, kann man beweisen, woher sie kamen. Das waren Porenta, Jugovic, Kalan, Pivk, Gosar, Mrak, Dolenc, Šifrer, Hafner, Oman, Kavčič, Volčič, Kržišnik usw. Diese Familiennamen kommen am häufigsten im Bereich von Škofja Loka vor.

In Amerika fanden Männer ihre Arbeit in Bergwerken und Frauen als Haushaltshilfe. Sie versammelten sich in der Kirche, auf kulturellen und sportlichen Veranstaltungen. In Rock Springs haben Slowenen ein eigenes Kulturheim.